

nostra gerant, vel absentibus nobis quasi procuratores aliquid agant: danda erit in eos actio, non solum si eos emerimus; sed etiam si donati fuerint nobis, aut ex dotis [nomine] aut ex legati pertinere ad nos cœperunt, aut ex hereditate, idem præstabunt: nec solum si nostros putaverimus, sed et si communes aut fructuarios; ut tamen, quod adquisituri non essent, si revera communes aut usuarii essent, id hodieque non adquirent. — § 4. Quidquid tamen liber homo vel alienus, quive bona fide nobis servit, non acquirit nobis, id vel sibi liber, vel alienus servus domino suo adquirit; excepto eo, quod vix est ut liber homo possidendo usucapere possit, quia⁷⁴ nec possidere intelligitur, qui ipse possideretur: sed nec perservum alienum, quem nos bona fide possidemus, dominus peculiari nomine ignorans usucapere poterit; sicuti ne per fugitivum quidem, quem non possidet.

55. PROCLUS, lib. 2 Epistolarum.

In laqueum quem venandi causa posueras, aper incidit; cum eo hæret, exemptum eum abstuli: num tibi videor tuum aprum abstulisse? et si tuum putas fuisse, si solum eum in sylvam dimissem: eo casu tuus esse desisset, an maneret? et quam actionem tecum haberes, si desisset tuus esse: num in factum dari oporteret [quæro]? Respondit, Laqueum, videamus, ne intersit in publico an in privato posuerim: et si in privato posui, utrum in meo, an alieno: et si in alieno, utrum permissu ejus fundus erat, an non permissu ejus posuerim? præterea, utrum in eo casu ita hæserit aper, ut expedire se non possit ipse, an diutius luctando expediturus se fuerit? Summam tamen hanc puto esse, ut si in meam potestatem pervenit, meus factus sit; sin autem aprum meum ferum in suam naturalem laxitatem dimisisses, eo facto meus esse desisset, et actionem mihi in factum dari oportere: veluti responsum est, cum quidam poculum⁷⁵ alterius ex nave ejecisset.

56. Idem, lib. 8 Epistolarum.

Insula est enata in flumine contra frontem⁷⁶ agri mei, ita ut nihil excederet longitudo regionem prædii mei: postea aucta est paulatim, et processit contra frontes et superioris vicini, et inferioris. Quæro, quod adcrevit, utrum meum sit, quoniam meo adjunctum est: an ejus juris sit, cujus esset, si initio ea nata ejus longitudinis fuisset? Proculus respondit: Flumen istud, in quo insulam contra frontem agri tui eam natam esse scripsisti, ita ut non excederet longitudinem agri tui, si alluvionis jus habet, et insula initio propior fundo tuo fuit, quam ejus, qui trans flumen habebat: tota tua facta est; et quod postea ei insule alluvione accessit, id tuum est, etiamsi ita accessit, ut procederet insula contra frontes vicinorum superioris atque inferioris: vel etiam ut propior esset fundo ejus, qui trans flumen habet. — § 4. Item quæro, si cum propior ripæ meæ enata est insula, et postea totum flumen fluere inter me, et insulam cœpit, relicto suo alveo, quo major annis fuerat: numquid dubites, quin etiam insula mea maneat, et nihilominus ejus soli, quod flumen reliquit, pars fiat mea? rogo, quid sentias, scribas mihi. Proculus respondit, Si, cum propior fundo tuo initio fuisset insula, flumen, relicto alveo majore, qui inter eam insulam fuerat et eam fundum vicini, qui trans flumen erat, fluere cœpit inter eam insulam et fundum tuum: nihilominus insula tua manet; sed alveus qui fuit inter eam insulam et fundum vicini, medius dividi debet: ita ut pars propior⁷⁷ insule tuæ, tua; pars autem propior agro vicini, ejus esse intelligatur; intelligo, ut et cum ex altera parte insule alveus fluminis exaruerit, desisset insulam esse: sed quo facilius res intelligeretur, agrum qui insula fuerat, *insulam* appellant.

57. PAULUS, lib. 6, ad Plautium.

Per servum donatum a marito, nec ex re quidem ejus cui donatus est, acquiri quicquam posse, Julianus scribit: hoc enim in eorum persona concessum est, qui⁷⁸ bona fide serviunt.

58. JAVOLENUS, lib. 41, ex Cassio.

Quæcunque res ex mare extracta⁷⁹ est, non ante ejus incipit esse, qui extraxit, quam dominus eam pro derelicto habere cœpit.

59. CALISTRATUS, lib. 2 Quæstionum.

Res [ex] mandatu meo empta, non prius⁸⁰ mea fiet, quam si mihi tradiderit, qui emit.

60. SCEVOLE, lib. 4 Responsorum.

Titius horreum frumentarium novum, ex tabulis ligneis factum, mo-

74. L. 118, infr. de reg. jur. — 75. L. 14, § 2, supr. de præsc. verb. — 76. Adde L. 50, in pr. supr. h. t. — 77. L. 7, § 5; L. 50, § 1, supr. eod. — 78. L. 1, C. de rei vind. — 79. L. 15, in pr. infr. tit. prox. — 80. Immo vide L. 63, in pr. infr. h. t. — 81. L. 31, in fin. supr. de hered. instit. — 82. L. 52, supr. d. t. — 83. L. 28, infr. de stipul. act. — 84. L. 38, § 3, 4, 5; L. 95, in pr. supr. de legat. 3; L. 1, § 1, supr. de fundo dotat. N. 139; e. 3. — 85. L. 10, in pr. supr. h. t. — 86. L. 45, in fin. supr. eod. — 87. § 3, in fin. infr. h. t.

bile in Seii prædio posuit: quæritur, uter horrei dominus sit? Respondit, secundum quæ proponeretur, non esse factum Seii.

61. HERMOGENIANUS, lib. 7 juris Epitomarum.

Hereditas in multis partibus juris pro⁸¹ domino habetur, adeoque hereditati quoque ut domino per servum hereditarium acquiritur. In his sane in quibus factum personæ operæ substantia desideratur, nihil hereditati quæri per servum potest: ac propterea, quamvis servus⁸² hereditarius heres institui possit, tamen, quia adire jubentis domini persona desideratur, heres expectandus est. — § 1. Ususfructus, qui sine⁸³ persona constitui non potest, hereditati per servum non acquiritur.

62. PAULUS, lib. 2 Manualium.

Quædam quæ non possunt sola alienari, per universitatem⁸⁴ transeunt: ut fundus dotalis, ad heredem; et res, cujus aliquis commercium non habet; nam et si legari ei non possit, tamen heres institutus dominus ejus efficitur.

63. TRYPHONINUS, lib. 7 Disputationum.

Si is, qui in aliena⁸⁵ potestate est, thesaurum invenerit: in persona ejus cui acquirit, hoc erit dicendum, ut si in alieno agro invenerit, partem ei adquirat; si vero in parentis domine loco invenerit, illius totus sit; [si autem in alieno, pars.] — § 1. Si communis⁸⁶ servus in alieno invenerit, utrum pro domini partibus, an semper æquis adquirat? et simile est, atque in hereditate, vel legato, vel quod ab aliis donatum servo traditur: quia et thesaurus donum fortunæ⁸⁷ creditur: scilicet ut pars quæ inventori cedit, ad socios, pro qua parte servi quisque dominus est, pertineat. — § 2. Si communis servus in domini unius fundo proprio invenit, de parte, quæ soli domino semper cedit, non est dubium, quin solius domini prædii sit; verum, an aliquid ex parte ferat alter socius, videndum est; et numquid simile sit, atque cum stipulatur servus jussu unius domini, aut per traditionem aliquid accipit vel nominatim⁸⁸ alteri? quod magis dici poterit. — § 3. Quod si servus in quo ususfructus alienus est, invenerit in ejus locum, qui servum proprium habet: an totum illius sit? et si in alieno: an partem eidem adquirat, an vero fructuario? Inspecio in illo est, num ex operis servi adquirat. Finge, terram fodientem invenisse: ut hoc dicatur fructuarii esse; quod vero subito in *abditio loco* positum, nihil agens, sed aliter ambulans invenit: proprietatis domini sit. Ego nec illius ad fructuarium pertinere partem arbitror; nemo enim servorum opera thesaurum quærit: nec ea propter tunc terram fodiebat, sed alii rei operam insamebat, et fortuna⁸⁹ aliud dedit. Itaque si in ipsius fructuarii agro invenerit, [partem] partem solam, ut agri dominum, habiturum: alteram ad eum, cujus in servo proprietatis est, pertinere. — § 4. Quod si creditor invenerit: in alieno videbitur invenisse; partem⁹⁰ itaque sibi, partem debitori præstabit: nec recepta pecunia restituet, quod jure inventoris, non creditoris, ex thesauro apud eum permansit. Quæ cum ita sint, et cum ex principis⁹¹ auctoritate creditor ut proprium agrum tenere cœpit jure domini: intra constitutum luendi tempus, [pignoris causa vertitur; post transactum autem tempus, thesaurum in eo inventum ante solutum pecuniam totum tenebit: obtato vero intra constitutum tempus debito], quoniam universa præstantur, atque in simplici petitorio revocantur, restitui debebit, sed pro parte sola; quia dimidium inventori semper placet relinquere.

64. QUINTUS MUCIUS SCAEVOLA, libro singulari Opov.

Quæ quisque aliena⁹² in censum deducit, nihilo magis ejus fiunt.

65. LABEO, lib. 6 Pitheon a Paulo epitomatorum.

Si epistolam tibi misero: non erit ea tua, antequam tibi reddita fuerit. Paulus: Imo contra⁹³; nam si miseris ad me tabellarium tuum, et ego rescribendi causa literas tibi misero: simul atque tabellario tuo tradidero, tuæ fiet. Idem accidit in his literis, quas tuæ duntaxat rei gratia misero; veluti, si petieris a me, *ut te alicui commendarem*, et eas commendatitias tibi misero literas. — § 1. Si qua *insula* in flumine propria tua est, nihil in ea publici est. Paulus: Imo in eo genere insularum ripæ flumini, et litora mari proxima publica⁹⁴ sunt, non secus atque in *continenti agro* idem juris est. — § 2. Si qua insula in flumine publico proxima tuo fundo nata est: ea tua est. Paulus: Videamus, ne hoc falsum sit de ea insula, quæ non ipsi alveo fluminis coheret, sed virgulis, aut alia qualibet levi materia ita sustinetur in flumine, ut solum ejus non tangat, atque ipsa movetur: hæc enim propemodum publica, atque ipsius fluminis est insula. — § 3. Paulus: Si insula in flumine nata tua fuerit, deinde

L. un. post princ. C. de thesaur. — 88. L. 37, § 3, supr. h. t. — 89. § 1, in fin. supr. h. t. — 90. L. un. circa fin. C. de thesaur.; § 59, vers. at si quis in alieno, Inst. de rer. divis. — 91. L. 2, ult. C. de jure domini, impetr. — 92. L. 4, § 4, infr. de censib.; L. 4, L. 7, C. de donat.; L. 8, C. de act. empt. — 93. Immo vide L. 59, supr. h. t. — 94. L. 5, in pr. infr. ne quid in loco publ.; h. 96, in pr.; L. 112, infr. de verb. sign.; § 5, Inst. de rer. div.

inter eam insulam et contrariam ripam alia insula nata fuerit: mensura eo nomine erit instruenda a tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit; nam quid interest, qualis ager sit, cujus propter propinquitatem posterior insula, cujus sit, quærat? — § 4. Labeo libro eodem: Si id quod in publico innatum aut ædificatum est, publicum est, insula quoque, quæ in flumine publico nata est, publica esse debet⁹⁵.

66. VENTURIUS, lib. 6 Interdictorum.

Cum prægnans mulier legata, aut usucapta, aliove quo modo alienata pariat: ejus⁹⁶ fiet partus, cujus est ea cui emeretur; non cujus tunc fuisset, cum conciperet.

TIT. II.

DE ADQUIRENDA, VEL AMITTENDA POSSESSIONE.

1. PAULUS, lib. 54, ad Edictum.

Possessio appellata est (ut et Labeo ait) a sedibus, quasi positio: quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei insisit: quam Græci *κατοχή* dicunt. — § 1. Dominiumque rerum ex naturali possessione cœpisse Nerva filius ait: ejusque rei vestigium remanere de his⁹⁷, quæ terra, mari, cœloque capiuntur; nam hæc protinus eorum fiunt, qui primi possessionem eorum apprehenderint. Item bello⁹⁸ capta, et insula⁹⁹ in mari enata et gemmæ¹⁰⁰, lapilli, margaritæ in litioribus inventæ, ejus fiunt, qui primus eorum possessionem nactus est.

§ 2. Apiscimur autem possessionem per nosmetipsos. — § 3. *Furiosus*¹⁰¹ et *pupillus*¹⁰² sine tutoris auctoritate non potest incipere possidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maxime corpore suo rem contingant; sicuti si quis dormienti aliquid in manu ponat. Sed pupillus tutore auctore incipit possidere. Oñius quidem et Nerva filius, etiam sine tutoris auctoritate possidere incipere posse pupillum aiunt: eam enim rem facti, non¹⁰³ juris esse: quæ sententia recipi poterit, si¹⁰⁴ ejus¹⁰⁵ ætatis sint, ut intellectum¹⁰⁶ capiunt. — § 4. Si vir uxori cedit possessionem¹⁰⁷, donationis causa, plerique putant possidere eam; quoniam res facti¹⁰⁸ infirmari jure civili non potest; et quid attinet dicere, non possidere mulierem, cum maritus, ubi noluit possidere, protinus amiserit possessionem? — § 5. Item adquirimus possessionem per servum¹⁰⁹, aut filium¹¹⁰, qui in potestate est, et quidem eorum rerum, quas peculiariter tenent, etiam ignorans, sicut Sabino, et Cassio, et Juliano placuit, quia nostra voluntate intelligantur possidere, qui eis peculium habere permiserimus. Igitur ex causa peculiari et infans et furiosus¹¹¹ adquirunt possessionem, et usucipiunt: et heres, si hereditarius servus emat. — § 6. Sed et per eum quem bona¹¹² fide possidemus, quamvis alienus sit, vel liber, possessionem adquirimus. Quod si mala¹¹³ fide eum possideamus, non puto adquiri nobis possessionem per eum. Sed nec vero domino, aut sibi acquirit, qui¹¹⁴ ab alio possidetur. — § 7. Per communem, sicut per proprium, adquirimus etiam singuli in solidum, si hoc agat servus, ut¹¹⁵ unum adquirat: sicut in dominio adquirendo. — § 8. Per eum in quo usumfructum habemus, possidere possumus, sicut ex operis suis acquirere nobis solet: nec ad rem pertinet, quod ipsum non possidemus; nam nec filium. — § 9. Cæterum et ille, per quem volumus possidere, talis esse debet, ut habeat intellectum¹¹⁶ possidendi. — § 10. Et ideo si furiosus servum miseris, ut possideas, nequaquam¹¹⁷ videris adprehendisse possessionem. — § 11. Quod si impuberem miseris ad possidendum, incipies possidere: sicut pupillus¹¹⁸, maxime tutore auctore, acquirit possessionem. — § 12. Nam per ancillam, quin possis nasci possessionem, non dubitatur. — § 13. Pupillus per servum sive puberem, sive impuberem, acquirit possessionem, si tutore auctore jusserit eum ire in possessionem. — § 14. Per servum, qui in fuga¹¹⁹ sit, nihil posse nos possidere Nerva filius ait: licet respondeatur, quamdiu ab alio non possidetur, a nobis eum possideri; ideoque interim etiam usucapi. Sed utilitatis causa receptum est, ut impleatur usucapio¹²⁰, quamdiu nemo nactus sit ejus possessionem. Possessionem autem per eum adquiri, sicut per eos quos in provincia ha-

95. Immo vide L. 7, § 3, supr. h. t. — 96. L. 12, C. de rei vind. — 97. Tit. II. — 4. Lib. 7, C. 35. — 2. L. 1, § 1, supr. tit. prox. — 3. L. 5, in fin. supr. d. t. — 4. L. 7, § 5, supr. d. t. — 5. § 18, Inst. de rer. divis. — 6. L. 18, § 1, infr. h. t. vide tamen § 5, in fin. infr. h. t. — 7. L. 59, infr. h. t. — 8. Immo vide L. 49, in pr. et § 1, infr. eod. — 9. Immo vide L. 5, C. eod. — 10. L. 53, in fin. infr. eod.; L. 4, § 2, infr. de usurp. et usucap. — 11. Adde § 9, infr. h. t. — 12. L. 46, supr. de donat. inter vir. et uxor. — 13. L. 12, § 2, infr. de captiv. — 14. L. 49, in pr. infr. h. t. — 15. L. 4, infr. eod. — 16. Immo vide § 20, infr. h. t.; L. 18, § 1, infr. eod. — 17. L. 25, supr. tit. prox. — 18. D. L. 25, § 1; L. 54, infr. de stipul. serv. — 19. L. 118, infr. de reg. jur. — 20. L. 5, infr. de stipul. servor. — 21. § 3, in fin. supr. h. t. — 22. Vide tamen § 5, in fin. supr. h. t. — 23. L. 52, § ult. infr. h. t. — 24. L. 50, § 1, infr. eod.; L. 25, in fin. supr. de liberali caus.; L. 25, § 1, infr. de usurp. et usucap.; L. 7,

benus, Cassii et Juliani sententia est. — § 15. Per servum corporaliter¹²⁶ pignori datum, non acquirere nos possessionem Julianus ait: ad unam enim tantum causam videri eum a debitore possideri; ad¹²⁷ usucapionem; nec creditori: quia nec stipulatione, nec ullo alio modo per eum acquirit, quamvis eum possideat¹²⁸. — § 16. Veteres putaverunt, non posse nos per servum hereditarium acquirere, quod si¹²⁹ ejusdem hereditatis. Itaque agitur, num hæc regula longius producenda sit: ut si plures servi legati sint, per unum an possint cæteri possideri? Idem tractatus est, si pariter empti vel donati sunt? Sed verius est, ex his causis posse me per unum¹³⁰ reliquorum acquirere possessionem. — § 17. Si ex parte heredi instituto servus legatus sit: propter partem, quam ex causa legati habet, adquirit fundi hereditarii possessionem. — § 18. Idem dicendum est, si servum communem jussero adire hereditatem: quia propter partem meam adiro. — § 19. Hæc quæ de servis diximus, ita se habent, si et ipsi velint nobis acquirere possessionem. Nam si juveas servum tuum possidere, et is eo animo intret in possessionem, ut nolit tibi, sed potius Titio acquirere: non est tibi adquisita possessio. — § 20. Per procuratorem¹³¹, tutorem, curatoremve possessio nobis acquiritur; cum autem suo nomine nacti fuerint possessionem, non cum ea mente, ut operam duntaxat suam accommodarent; nobis non possunt acquirere¹³². Alioquin, si dicamus, per eos non acquiri nobis possessionem, qui nostro nomine accipiunt; futurum, ut neque is possideat, cui res tradita sit, quia non habeat animum possidentis; neque is qui tradiderit, quoniam cesserit possessionem. — § 21. Si jussim venditorem procuratori rem tradere, cum ea in præsentia sit: videri mihi traditam Priscus ait; idemque esse, si nummos debitorem jussim alii dare: *Non enim corpore et actu necesse apprehendere possessionem, sed etiam¹³³ oculis et affectu*; et argumento esse eas res, quæ propter magnitudinem ponderis moveri non possunt, ut columnas: nam pro traditis [eas] haberi, si in re præsentia consenserint; et vina tradita videri, cum claves¹³⁴ cellæ vinariæ emptori traditæ fuerint. — § 22. Municipales per se nihil possidere possunt, quia uni consentire non possunt. Forum autem et basilicam, hisque similia non possident: sed promiscue illi untur. Sed Nerva filius ait, per¹³⁵ servum, quæ peculiariter adquisierint, et possidere et usucapere posse; sed quidam contra putant: quoniam ipsos servos non possideant.

2. ULPIANUS, lib. 70, ad Edictum.

Sed hoc jure utimur, ut et possidere, et usucapere¹³⁶ municipales possint: idque eis et per servum, et per liberam personam adquiratur.

3. PAULUS, lib. 54, ad Edictum.

Possideri autem possunt, quæ sunt corporalia¹³⁷. — § 1. Et apiscimur possessionem corpore, et animo¹³⁸; neque per se animo, aut per se corpore. Quod autem diximus, et *corpore, et animo acquirere nos debere possessionem*, non utique ita accipiendum est, ut qui fundum possidere velit, omnes glebas circumambulet: sed sufficit quamlibet partem ejus fundi introire, dum mente et cogitatione [hac] sit, ut totum fundum usque ad terminum velit possidere. — § 2. Incertam partem rei possidere nemo potest¹³⁹, veluti si hac mente sis, ut quidquid Titius possidet, tu quoque velis possidere. — § 3. Neratius et Proculus, [et] solo animo non posse nos acquirere possessionem, si non antecedit naturalis possessio. Ideoque si thesaurum in fundo meo positum sciam, continuo me possidere, simul atque possidendi affectum habuero: quia, quod desit naturali possessioni, id animus implet. Cæterum quod Brutus et Manilius putant, eum, qui fundum longa possessione cepit, etiam thesaurum cepisse, quamvis nesciat in fundo esse: non est verum; is enim, qui nescit, non possidet thesaurum, quamvis fundum possideat: sed et si sciat, non capiet longa possessione; quia scit alienum esse. Quidam putant, Sabini sententiam veriorem esse: nec alias eum qui scit, possidere, nisi si loco motus sit; quia non sit sub custodia nostra; quibus consentio. — § 4. Ex plurimis causis possidere eandem rem possumus¹⁴⁰, ut quidam putant¹⁴¹: et eum qui usuceperit, et pro emptore, et pro suo possidere; sic enim et si ei qui pro emptore possidebat, heres sim, eandem rem, et pro emptore, et pro herede possideo: nec enim, sicut dominium non¹⁴² potest nisi ex una causa contingere, ita et possidere ex una duntaxat causa possumus.

in pr. infr. pro emptore. — 25. L. 21, supr. de rei vind. — 26. L. 57, in pr. supr. tit. prox. — 27. L. 16, infr. de usurp. et usucap. — 28. L. 22, § 1, supr. de noxal. act. — 29. L. 45, supr. de acquir. vel amit. hered.; L. 18, supr. tit. prox. — 30. L. 48, infr. h. t. — 31. § 5, Inst. per quas person. cuique. — 32. Vide tamen L. 15, supr. de donat. — 33. L. 18, § 2, infr. h. t.; L. 79, infr. de solution. — 34. L. 74, supr. de contrah. empt.; L. 9, § 6, supr. tit. prox.; § 45, Inst. de rer. divis. — 35. L. un. § 1, supr. de libert. univers. — 36. L. 7, § 3, supr. ad exhib. — 37. L. 4, § 27, infr. de usurp. et usucap. — 38. § 3, infr. h. t.; L. 39, L. 52, in fin. infr. de usurp. et usucap. — 39. L. 40, supr. de contrah. empt. — 41. L. 45, § 7, supr. famil. ercisc. — 42. L. 14, § 2, in fin. infr. de except. rei judic.; L. 159, infr. de reg. jur.; § 10, Inst. de legat.; § 14, Inst. de action.

§ 5. Ex contrario plures eandem rem in solidum possidere non possunt⁴⁵. Contra naturam quippe est, ut cum ego aliquid teneam, tu quoque id tenere videaris. Sabinus tamen scribit, eum qui precario dederit, et ipsum possidere, et eum qui precario acceperit⁴⁴. Idem Trebatius probabat existimans, posse alium iuste, alium injuste possidere: duos injuste, vel duos iuste non posse; quem Labeo reprehendit: quoniam in summa possessionis non multum interest, iuste quis, an injuste possideat; quod est verius: non magis enim eadem possessio apud duos esse potest, quam ut tu stare videaris in eo loco, in quo ego sto; vel in quo ego sedeo, tu sedere videaris. — § 6. In amittenda quoque possessione affectio eius, qui possidet, intuenda est. Itaque si in fundo sis, et tamen nolis eum possidere: protinus amittes possessionem. Igitur amitti et animo solo⁴⁵ potest, quamvis adquiri non potest. — § 7. Sed et si animo solo possideas, licet⁴⁶ alius in fundo sit, adhuc tamen possides. — § 8. Si quis nunciat, domum a latronibus occupatam, et dominus timore conterritus, noluerit⁴⁷ accedere: amisisse eum possessionem placet. Quod si servus vel colonus, per quos corpore possidebam, decesserint [discesserintve]: animo retinebo possessionem. — § 9. Et si alii tradiderim, amitto possessionem. Nam constat possidere nos donec aut nostra voluntate discesserimus, aut vi dejecti fuerimus. — § 10. Si servus, quem possidebam, pro libero se gerat, ut fecit Spartacus, et iudicium liberale pati paratus sit: non videbitur a domino possideri, cui se adversarium preparat; sed hoc ita verum est, si diu in libertate moratur: alioquin si ex possessione servitutis in libertatem reclamaverit, et liberale iudicium imploraverit, nihilominus in possessione mea est⁴⁸, et animo eum possideo, donec liber fuerit pronuntiatus. — § 11. Saltus⁴⁹ hybernos aestivosque animo possidemus, quamvis certis temporibus eos relinquamus. — § 12. Ceterum animo nostro, corpore etiam alieno possidemus: sicut diximus⁵⁰ per colonum et servum. Nec movere nos debet, quod quasdam [res] etiam ignorantes possidemus, id est, quas servi peculiariter paraverunt: nam videmur eas eorumdem et animo et corpore possidere. — § 13. Nerva filius, res mobiles⁵¹, excepto homine, quatenus⁵² sub custodia nostra sint, hactenus possideri: id est, quatenus, [si] velimus, naturalem possessionem nancisci [possimus]. Nam pecus simul atque abe-raverit, aut vas ita exciderit ut non inveniatur, protinus desinere a nobis possideri, licet a nullo possideatur; dissimiliter atque si sub custodia mea sit, nec inveniatur: quia presentia eius sit, et tantum cessat interim diligens inquisitio.

§ 14. Item feras bestias, quas vivariis incluserimus, et pisces, quos in piscinas coniecerimus, a nobis possideri. Sed eos pisces, qui in stagno sint, aut feras, quae in sylvis circumseptis vagantur, a nobis non possideri: quoniam relictae sint in libertate naturali; alioquin, etiam si quis sylvam emerit, videri eum omnes feras possidere: quod falsum est. — § 15. Aves autem possidemus, quas inclusas habemus, aut si quae mansuetae factae, custodiae nostrae subjectae sunt. — § 16. Quidam recte putant, columbas quoque, quae ab aedificiis nostris [volant], item apes, quae ex alveis nostris evolvant, et secundum consuetudinem redeunt⁵³, et a nobis possideri. — § 17. Labeo et Nerva filius responderunt, desinere me possidere eum locum, quem flumen aut mare occupaverit⁵⁴. — § 18. Si rem apud te depositam, furti faciendi causa contractaveris, desino possidere; sed si eam loco non moveris, et inficiandi animum habeas, plerique veterum, et Sabinus et Cassius recte responderunt, possessorem me manere: quia furtum sine contractatione⁵⁵ fieri non potest, nec animo furum admittatur. — § 19. Illud quoque a veteribus praecipuum est, neminem⁵⁶ sibi ipsum causam possessionis mutare posse. — § 20. Sed si is qui apud me deposuit vel commodavit, eam⁵⁷ rem venderit mihi vel donaverit: non videbor causam possessionis mihi mutare, qui ne possidebam quidem. — § 21. Genera possessionum tot sunt, quot et causae adquirendi eius, quod nostrum non sit: velut pro emptore, pro donato, pro legato, pro dote, pro herede, pro noxae delicto, pro suo; sicut in his, quae terra, marique, vel ex hostibus capimus, vel quae ipsi, ut in rerum natura essent, fecimus. Et in summa magis unum genus est possidendi, species infinitae. — § 22. Vel etiam potest dividi possessionis genus in duas species, ut possideatur aut bona fide, aut non bona fide. — § 23. Quod autem Quintus Mucius inter genera possessionum posuit, si

43. L. 5, § ult. supr. commodati; L. 19, in pr. infr. de precario. immo vide L. 15, § 18, supr. de damno infecto; L. 3, in pr. infr. uti possid. L. 15, § 4, infr. de precario. — 44. L. 4, § 1; L. 15, § 4, infr. d. t. — 45. L. 44, in fin. infr. h. t. obiit. L. 3, infr. eod. — 46. L. 6, in fin.; L. 23, in fin. infr. h. t. — 47. L. 7, infr. eod. vide tamen L. 4, C. eod. — 48. L. 21, § 3, supr. de usufr. — 49. L. 44, in fin.; L. 45, L. 46, infr. h. t.; L. 2, § 5, infr. de vi et vi armat. — 50. § 8, supr. h. t.; § 5, inst. de interdict. — 51. L. 47, infr. h. t. — 52. § 3, supr. h. t. — 53. L. 5, § 5, supr. de acquir. rer. domin. — 54. L. 50, § 3, infr. h. t. — 55. L. 1, § 2; L. 21, § 7; L. 22, in pr.; L. 55, § 19, infr. de furti; L. 55, in fin. infr. de verb. sign.; § 14, vers. ope. inst. de oblig. que ex delict. — 56. L. 5, C. h. t.; L. 55, § 1, infr. de usurp. et usucap.; L. 6, § 3, infr. de precar. — 57. L. 62, in pr. supr. de evict. — 58. L. 10, § 1, infr. h. t.; L. 12, infr. quib. et caus. in poss.; L. 9, in fin. supr. de rei vind. — 59. L. 5, in pr. supr. ut in possess.

quando jussu magistratus rei servanda⁵⁸ causa, vel quia damni infecti non caveatur [mitti], possidemus, ineptissimum est: nam qui creditorem rei servanda causa, vel quia damni infecti non caveatur, mittit in possessionem, vel ventris nomine: non possessionem, sed custodiam⁵⁹ rerum et observationem concedit; et ideo cum damni infecti non cavente vicino, in possessionem missi sumus, si id longo tempore fiat, etiam possidere nobis, et per longam possessionem capere praetor causa cognita permittit.

4. ULPIANUS, lib. 67, ad Edictum.

Quidquid filius peculiari⁶⁰ nomine apprehenderit, id statim pater ejus possidet, quamvis ignoret in sua potestate filium. Amplius, etiam si filius ab alio tanquam servus possideatur, idem erit probandum.

5. PAULUS, lib. 63, ad Edictum.

Si ex stipulatione tibi Stichum debeam, et non tradam eum, tu autem⁶¹ nactus fueris possessionem: praedo es. Aequae si vendidero, nec tradidero rem, si non voluntate mea nactus sis possessionem: non pro emptore possides, sed praedo es.

6. ULPIANUS, lib. 70, ad Edictum.

Clam possidere eum dicimus, qui furtive ingressus est possessionem, ignorante eo, quem sibi controversiam facturum suspicabatur, et ne faceret timebat. Is autem, qui cum possideret non clam, se celavit⁶², in ea causa est, ut non videatur clam possidere; non enim ratio obtinenda possessionis, sed origo nanciscendae exquirenda est: nec quemquam clam possidere incipere, qui sciente aut volente eo, ad quem ea res pertinet, aut aliqua ratione bonae fidei possessionem nanciscitur. Itaque, inquit Pomponius, clam nanciscitur possessionem, qui futuram controversiam metuens, ignorante eo, quem metuit, furtive [in] possessionem ingreditur. — § 1. Qui ad nundinas profectus, neminem reliquerit, et dum⁶³ ille a nundinis redit, aliquis occupaverit possessionem, videri eum clam possidere, Labeo scribit. Retinet ergo possessionem is qui ad nundinas abiit. Verum si revertentem dominum non⁶⁴ admisserit, vi magis intelligi possidere, non clam.

7. PAULUS, lib. 84, ad Edictum.

Et si nolit in fundum reverti, quod⁶⁵ vim majorem vereatur, amisisse possessionem videbitur: et ita Neratius quoque scribit.

8. IDEM, lib. 68, ad Edictum.

Quemadmodum nulla possessio adquiri, nisi⁶⁶ animo et corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque⁶⁷ in contrarium actum est.

9. GAIUS, lib. 28, ad Edictum provinciale.

Generaliter quisquis omnino nostro nomine sit in possessione, veluti procurator⁶⁸, hospes, amicus⁶⁹: nos possidere videmur.

10. ULPIANUS, lib. 69, ad Edictum.

Si quis ante conduxit, postea precario rogavit, videbitur discessisse a conductione; quod si ante rogavit, postea conduxit, conduxisse videbitur; potius enim hoc procedere videtur, quod novissime factum est; et hoc Pomponius ait. — § 1. Idem Pomponius bellissime tentat dicere, nunquid qui conduxerit quidem praedium, precario autem rogavit, non ut possideret, sed ut in possessione esset? est autem longe diversum; aliud est enim possidere, longe aliud in possessione esse: denique rei⁷⁰ servanda causa, legatorum, damni infecti, non possident, sed sunt in possessione custodiae causa; quod si factum est, utrumque procedit. — § 2. Si quis et conduxerit, et rogaverit precario, uti possideret: si quidem nummo uno conduxit, nulla dubitatio est, quin ei precarium solum teneat: quia conductio⁷¹ nulla est, quae est in uno nummo; sin vero⁷² pretio, tunc distinguendum quid prius factum est.

11. PAULUS, lib. 68, ad Edictum.

Iuste possidet⁷³, qui auctore praetore possidet.

12. ULPIANUS, lib. 70, ad Edictum.

Naturaliter⁷⁴ videtur possidere is qui usumfructum habet. — § 1. Nihil⁷⁵ commune habet proprietatis cum possessione: et ideo non denegatur ei interdictum uti possidetis, qui cepit⁷⁶ rem vindicare; non enim videtur possessioni renunciasset, qui rem vindicavit.

legat.; L. 15, § 20, supr. de damno infecto. — 60. L. 1, § 5, supr. h. t. — 61. L. 7, L. 9, C. eod. — 62. L. 40, § 2, infr. eod. — 63. L. 3, § 7, supr.; L. 3, L. 35, in fin.; L. 46, infr. eod. — 64. L. 3, § 14, infr. de vi et vi armat. — 65. L. 5, § 8, supr. h. t. — 66. L. 3, § 1; L. 44, in fin. infr. eod.; L. 153, infr. de reg. jur.; § 5, in fin. inst. de interdict. — 67. L. 35, infr. de reg. jur.; immo vide L. 3, § 6, supr.; L. 44, in fin. infr. h. t. — 68. L. 50, in fin. supr. tit. prox. — 69. Adde L. 3, § 12, supr.; L. 15, § 1, infr. h. t.; § 8, inst. de interdict. — 70. L. 3, § ult. supr. h. t. — 71. L. 46, supr. locati. — 72. L. 9, in pr. supr. d. t. — 73. Adde L. 14, § 1, supr. de religio.; L. 157, infr. de reg. jur. — 74. L. 49, in pr. infr. h. t. — 75. L. 34, in pr. infr. eod.; L. 1, § 2, infr. uti possidetis; immo vide L. 8, C. h. t. — 76. L. 18, § 1, infr. de vi et vi armat.

13. IDEM, [lib.] 72, ad Edictum.

Pomponius refert, cum lapides in Tiberim demersi essent naufragio⁷⁷, et post tempus extracti: an dominium in integro fuit per id tempus, quo erant mersi? Ego dominium me retinere puto, possessionem non puto. Nec est simile fugitivo⁷⁸: namque fugitivus idcirco a nobis possideri videtur, ne ipse⁷⁹ nos privet possessione: at in lapidibus diversum est. — § 1. Cum quis utitur adminiculo ex persona auctoris: uti debet cum sua causa, suisque⁸⁰ vitis; denique addimus in accessione de vi, et clam, et precario venditoris. — § 2. Praeterea quaeritur, si quis hominem venditori redhibuerit; an accessione uti possit ex persona ejus? et sunt, qui putent, non posse: quia venditionis est resolutio, redhibito; alii, emptorem⁸¹ venditoris accessione usurum, et venditorem⁸² emptoris: quod magis probandum puto. — § 3. Si liber homo vel alienus servus, cum bona fide servirent, comparaverint, et alii adquisierint possessionem: neque liberum, neque servi dominum, debere uti accessione. — § 4. Quaesitum est, si heres prae non pederat, an testatoris possessio ei accedat? Et quidem in emptoribus possessio interruptitur, sed non idem in heredibus plerique probant: quoniam plenus est jus successionis, quam emptio; sed subtilius est, quod in emptore, et in heredem⁸³ id quoque probari. — § 5. Non autem ea tantum possessio testatoris heredi procedit, quae morti fuit iniuncta: verum ea quoque, quae unquam testatoris fuerit. — § 6. In dote quoque, si data res fuerit, vel ex dote recepta: accessio⁸⁴ dabitur, vel marito, vel uxori. — § 7. Si is, qui precario concessit, accessione velit uti ex persona ejus cui concessit: an possit, quaeritur? Ego puto, eum qui precario concessit, quamdiu manet precarium, accessione uti non posse: si tamen receperit possessionem rupto precario, dicendum esse, accedere possessionem ejus temporis, quo precario possidebatur. — § 8. Ex facto quaeritur, si quis manumissus, ex causa peculiari habeat rem, non concessio sibi peculio: deinde dominus velit, retracta possessione, accessione uti, an possit? et placuit, non esse dandam banc accessionem, quae⁸⁵ clam habita est praedone possidente. — § 9. Si iussu iudicis res mihi restituta sit, accessionem esse mihi dandam placuit. — § 10. Sed et legatario⁸⁶ dandam accessionem ejus temporis, quo fuit apud testatorem, sciendum est. An heredis possessio ei accedat, videamus? Et puto, sive pure, sive sub conditione, fuerit relicta, dicendum esse, id temporis, quo heres possedit ante existentem conditionem vel restitutionem rei, legatario proficere. Testatoris autem semper proderit legatario, si legatum vere fuit vel fideicommissum. — § 11. Sed et is, cui res donata est, accessione utetur ex persona ejus, qui donavit. — § 12. Accessiones in eorum persona locum habent, qui habent⁸⁷ propriam possessionem: ceterum accessio nemini proficit, nisi ei qui ipse possidet. — § 13. Praeterea ne vitiosa⁸⁸ quidem possessioni ulla potest accedere: sed nec vitiosa ei quae vitiosa non est.

14. PAULUS, lib. 68, ad Edictum.

Si servus vel filiusfamilias venderit, dabitur accessio ejus, quod penes me fuit: scilicet si volente me, aut de peculio, cujus liberam peculii administrationem habuerunt, venderunt. — § 1. Tutore quoque vel curatore vendente, dabitur⁸⁹ accessio ejus temporis, quo pupillus vel furiosus possedit.

15. GAIUS, lib. 26, ad Edictum provinciale.

Rem⁹⁰ quae nobis subrepta est, perinde intelligimus desinere possidere, atque eam, quae vi nobis erepta est. Sed si is⁹¹, qui in potestate nostra est, subriperit, quamdiu apud ipsum sit res, tamdiu non amittimus possessionem: quia per hujusmodi personas acquiritur nobis possessio; et haec ratio est, quare videamur fugitivum possidere⁹²: quod is, quemadmodum aliarum rerum possessionem intervertere⁹³ non potest, ita ne suam quidem potest.

16. ULPIANUS, lib. 73, ad Edictum.

Quod uxor viro aut vir uxori donavit⁹⁴, pro possessore possidetur.

17. IDEM, lib. 76, ad Edictum.

Si quis vi de possessione dejectus sit, perinde haberi debet, ac si possideret: cum interdicto de vi recipiendae possessionis facultatem habeat. — § 1. Differentia inter dominium et possessionem haec est, quod dominium nihilominus ejus manet, qui dominus esse non vult; possessio au-

77. L. 21, § 1 et 2, infr. h. t.; L. 58, supr. tit. prox. — 78. L. 1, § 14, supr. h. t. — 79. L. 16, § 4, supr. de publican. — 80. Arg. L. 20, infr. de reg. jur. — 81. L. 6, infr. de divers. temporal. praescript. — 82. L. 19, infr. de usurp. et usucap. — 83. L. 29, infr. d. t. — 84. L. 7, § 3, supr. de iur. dot. — 85. § 1, supr. h. t. — 86. L. 14, in fin. infr. de usurp. et usucap. — 87. L. ult. infr. de divers. temporal. praescript. — 88. § 1, supr. h. t. — 89. Excep. L. 7, § 3, infr. pro emptore. — 90. L. 5, § 3, infr. de usurp. et usucap. — 91. L. 40, in pr. infr. h. t. — 92. L. 17, § 1, infr. de furti. — 93. L. 55, § ult. infr. de usurp. et usucap. — 94. L. 1, § 4, supr. h. t.; L. 1, in fin. infr. pro donato; L. 13, § 1, supr. de hered. petit. — 95. L. 50, § 4; L. 44, in fin. infr. h. t. — 96. L. 3, § 29, supr. eod. — 97. L. 15, § 17, supr. de hered. petit.; L. 15, supr.

tem recedit, ut⁹⁵ quisque constituit nolle possidere. Si quis igitur ea mente possessionem tradidit, ut postea ei restitueretur, desinit possidere.

18. CAELIUS, lib. 23 Digestorum.

Quod meo nomine possideo, possum alieno nomine possidere: nec⁹⁶ enim mutuo mihi causam possessionis, sed desino possidere, et alium possessorem ministerio meo facio; nec idem est, possidere, et alieno nomine possidere. Nam possidet, cujus nomine possidetur. Procurator alienae possessioni praestat ministerium⁹⁷. — § 1. Si furiosus⁹⁸, quem sua mentis esse existimas, eo quod forte in conspectu inumbrate quietis fuit constitutus, rem tradideris: licet ille non erit adeptus possessionem, tu possidere desinis; sufficit quippe dimittere possessionem, etiam si non transferas. Illud enim ridiculum est, dicere, quod non aliter vult quis dimittere, quam si transferat: imo vult dimittere, quia existimat se transferre. — § 2. Si venditorem, quod emerim, deponere⁹⁹ in mea domo jusserim: possidere me certum est, quamquam id nemo dum attigerit; aut si vicinum mihi fundum mercato venditor in mea turre demonstrat¹⁰⁰, vacuamque se possessionem tradere dicat: non minus possidere cepti, quam si pedem finibus intulisset. — § 3. Si dum in alia parte fundi sum, alius quis clam animo possessoris intraverit¹: non desisse illico possidere existimandus sum, facile expulsurus finibus simul [atque] sciero. — § 4. Rursus si cum magna vi ingressus est exercitus, eam tantummodo partem, quam intraverit, obtinet.

19. MARCELLUS, [lib.] 17 Digestorum.

Qui bona fide alienum fundum emit, eundem a domino conduxit²: quaero, utrum desinat possidere, an non? Respondi: In promptu est, ut possidere desierit. — § 1. Quod scriptum est³ apud veteres, *neminem sibi causam possessionis posse mutare*, credibile est, de eo cogitatum, qui et corpore et animo possessioni incumbens, hoc solum statuit, ut alia ex causa id possideret: non si quis dimissa possessione prima, ejusdem rei denuo ex alia causa possessionem nancisci velit.

20. IDEM, lib. 19 Digestorum.

Si quis rem, quam utendam dederat, venderit, emptorique tradi jussit, nec ille tradiderit⁴: alias videbitur possessione dominum intervertisse, alias contra. Nam nec tunc quidem semper dominus amittit possessionem, cum repositi ei commodatum non redditor: quid enim, si alia quaequam fuit iusta et rationabilis causa⁵ non reddendi, non utique ut possessionem ejus interverteret?

21. JAVOLENUS, lib. 7, ex Cassio.

Interdum⁶ ejus possessionem, cujus ipsi non habemus, alii tradere possumus: veluti cum is qui pro herede rem possidebat, antequam dominus fieret, precario⁷ ab herede eam rogavit. — § 1. Quod ex naufragio⁸ expulsum est, usucapi non potest: quoniam non est in derelicto, sed in deperdito. — § 2. Idem juris esse existimo in his rebus quae jactae⁹ sunt: quoniam non potest videri id pro derelicto habitum, quod salutis causa interim dimissum est. — § 3. Qui alienam rem precario rogavit, si eandem a domino conduxit¹⁰: possessio ad dominum revertitur.

22. IDEM, lib. 13, ex Cassio.

Non¹¹ videtur possessionem adeptus is, qui ita nactus est ut eam retinere non possit.

23. IDEM, lib. 1 Epistolaram.

Cum heredes instituti sumus, adita hereditate, omnia quidem jura ad nos transeunt: possessio tamen nisi¹² naturaliter comprehensa ad nos non pertinet¹³. — § 1. In his, qui in hostium potestatem pervenerunt, [in] retinendo jura rerum suarum singulare jus est; corporaliter tamen possessionem amittunt; neque enim possunt videri aliquid possidere, cum ipsi ab alio possideantur: sequitur ergo, ut reversis his nova¹⁴ possessio opus sit, etiam si nemo medio tempore res eorum possederit. — § 2. Item quaero, si vinxero liberum hominem, ita ut eum possideam: an omniaque is possidebat, ego possideam per illum? Respondi, Si vinxeris hominem liberum, eum te possidere non puto: quod cum ita se habeat, multo minus per illum res ejus a te possidebuntur: neque enim rerum

de conit. precar. — 98. L. 1, § 5, supr. h. t. — 99. L. 79, infr. de solution. — 100. L. 1, § 21, supr.; L. 51, infr. h. t. — 1. L. 6, in fin. supr. eod. — 2. L. 37, infr. eod. — 3. L. 3, § 19, supr. eod. — 4. Adde L. 12, infr. de vi et vi armat. — 5. d. L. 12, in fin.; L. 15, in fin. infr. de furti; L. 18, § 2, et ult. supr. commodati. — 6. Immo vide L. 20, in pr. supr. de acquir. rer. domin. — 7. L. 1, infr. de precar. — 8. L. 44, vers. idem ait supr. tit. prox. — 9. L. 3, supr. de leg. Rhodia. — 10. L. 37, infr. h. t. — 11. L. 5, in pr. supr. de act. empt. — 12. L. 30, § 5, infr. h. t. — 13. Immo vide L. 50, in pr. supr. ex quib. caus. major. — 14. L. 19, supr. d. t.